

ROMANO DROM 2017

ROMANO DROM 2017

Děkuji Bohu za to, že jsem měla vzory, které dnes dětem chybí. Děkuji dětem. Děkuji Desideriu Duždovi za krásné písně, které pro naše děti skládá. Děkuji všem v České filharmonii, kdo nám fandí a podporují nás. Děkuji Petru Kadlecovi, že při nás stojí a pevně kráčí po naší trnité cestě Romano drom.

Děkuji za překrásné CD, které jsme v Rudolfinu natočili v srpnu 2017. Děkujeme Oldřichu Slezákovi a Markétě Janáčkové za úžasnou spolupráci při nahrávání, děkujeme všem hudebníkům ČF a dirigentovi Marku Ivanovičovi za to, že dali dětem tak velkou podporu a naději při natáčení.

Děti jsou naše hvězdy a dokázaly odvést kus profesionální umělecké práce. Jsem šťastná a vděčná za vše krásné, co se děje. Cítím velkou naději, bez které bych nemohla tuto práci vykonávat a vlastně ani žít, protože naději k životu potřebujeme.

Jsem vděčná za to, že mohu hudbou vyjádřit víc než naši politici a tvořit lepší svět.

Ida Kellarová

Soužití romské a neromské komunity je v naší zemi silným tématem, o němž nemá příliš smysl mluvit, ale raději něco udělat. Ida Kellarová dělá podle mého názoru to nejlepší, co může: dává dětem šanci na lepší život. Přitom je přísná, profesionální a probouzí v nich nejen hudební talent, ale také hrdost a odpovědnost za sebe sama.

Podobně zaměřených projektů jsem zažil několik. Sbor Čhavorenge se jim vymyká tím, že stojí na poctivém hudebním řemesle a zároveň využívá hudby jako komunikačního prostředku.

Když jsem mohl být krátce přítomen při přípravách i na několika koncertech hráčů České filharmonie a Čhavorenge, rychle jsem pochopil, že tahle Idina cesta má smysl a prospívá romským dětem i muzikantům, kteří se jí za ČF zúčastňují.

David Mareček
Generální ředitel České filharmonie

ČHAVORENGE A ČTYŘI KROKY DO NOVÉHO SVĚTA

V říjnu 2016 přijel sbor Čhavorenge do Prahy na koncerty cyklu Čtyři kroky do nového světa. V programu nazvaném „Čí je má vlast? A co je česká hudba?“ se potkala Smetanova tvorba – vzniklá v době, kdy si Češi jako národ ještě moc nevěřili a hledali své skutečné sebevědomí – s romskou muzikou. Studentští návštěvníci pak psali: „Nejlepší byl romský sbor plný energie a skvělé nálady.“ – „Nejvíc se mi líbilo, když se k orchestru připojil sbor, protože z jejich vystoupení byla cítit láska k hudbě.“

Na všechny čtyři koncerty se k Čhavorenge, Idě Kelarové, Desideriu Duždovi, Otovi Bundovi, Markovi Ivanovičovi a České studentské filharmonii připojili taky mladí sboristé ze Šluknovska – hlavně z Rumburku a Varnsdorfu – pod vedením sbormistryně Katky Müllerové.

Děti z Čhavorenge zažily v říjnu 2016 dílny s mladými právníky z projektu Street Law. A taky portrétní focení. A hlavně samozřejmě všichni zažili slavnostní světovou premiéru dokumentárního filmu Tomáše Kudrny „O čo ide Idě“, který vznikl ve spolupráci České filharmonie a České televize.

Film zachycuje dramatické dění na letní umělecké škole Romano drom 2015 nedaleko slovenského Bardejova. Mezi mnoha premiérovými hosty byl také Jan Prchal, předseda Společnosti pro hudební výchovu České republiky, který pak napsal: „Musím se Vám přiznat, že jsem byl během projekce dvakrát dojat doslova k slzám a že film znamená jeden z posunů v mém životě. Do této doby jsem vnímal tento projekt pouze ze stránky hudební, včera jsem pochopil, že hudební výstup a hudba jako taková je pouze prostředek, nikoli cíl. (...) Paní Idě bych touto cestou rád poděkoval a obrazně se uklonil až k zemi.“

Od té doby se film promítal pro tisíce diváků v Praze, Bratislavě, Třebíči, Karlových Varech, Třinci, Lounech, Liberci, Rumburku. Často v rámci festivalu Jeden svět. Odvysílala jej také Česká a Slovenská televize. Před nedávnem přišel nadšený ohlas i od nového šéfdirigenta České filharmonie Semjona Byčkova.

VSETÍN – DVA HLASY, JEDEN SVĚT

Na konci října 2016 jsme s Idou Kellarovou ve Vsetíně a snažíme se přizvat neromské děti do projektu „Dva hlasy – jeden svět“ podporovaného americkou nadací Bader Philanthropies. Smyslem projektu je propojení, překonání bariér a předsudků mezi Neromy a Romy, možnost společného uměleckého tvoření, zážitku krásy. Atmosféra při prezentaci je ale poněkud tísnivá, rodiče dětí z místního folklorního souboru jsou skeptičtí, mají obavy a někteří až s jistou neomaleností poodkrývají své úvahy: „Co můžou romské děti předat neromským? Maximálně tak vši,“ špitají si mezi sebou dvě dámy tak, že to slyšíme všichni. Jedna z nich je budoucí vedoucí odboru školství města Vsetín...

Do konce října se rodiče mají rozhodnout. Někteří píší, že je projekt zaujal a mohl by být zatěžkávací zkouškou pro všechny. Většina odpovědí je ale negativních: „Naše stanovisko je ne.“ – „Projekt se vsetínskými Romy se nebudeme účastnit.“ – „Nesouhlasím s projektem paní Kellarové.“ – „Loni jsem byla na představení paní Kellarové, takže vím, o čem je řeč. Z toho důvodu se naše děti projektu nezúčastní.“

Projekt se přesto uskutečnil. Namísto vsetínských dětí v něm zaujali místo členové uherskohradištského souboru Hradišťánek. Čekaly je nejen společné zkoušky se vsetínskými romskými dětmi hlavně z ghetta Poschla, ale taky koncerty v červnu ve Vsetíně a v srpnu v Uherském Hradišti.

Bylo to krásné. A vši nikdo nechtyl...

ROM´N´ROLL V RUDOLFINU

Ve stejné době jako projekt ve Vsetíně – na podzim 2016 – začaly přímo v Rudolfinu probíhat workshopy, při nichž se potkávají romské a neromské děti a prožívají společné dopoledne. Rom´n´roll, při němž se zpívá, tančí a řeč je také o některých základech romské kultury (vlajka, hymna, zvyky a tradice, základy romštiny); to vše v podání Idy Kellarové, Desideria Duždy, Oto Bundy, Jění Duždy a některých dětí z Čhavorenge.

Vybíráme z ohlasů od žáků a studentů: „Ze začátku jsem k tomu byla dost skeptická. Čekala jsem, že to bude podobné akcím takového typu: trapné a nucené. Bylo to ale fakt pěkné. Divila jsem se, že nás všechny opravdu rozhýbali!“ – „Vše, co jsme dělali, bylo zábavné, vše, co bylo řečeno, mělo myšlenku.“ – „Milá Ido, Dežo, Oto a ostatní úžasní lidé, dopoledne s vámi byl úžasný zážitek. Tak dobrosrdečné osoby byla radost poznat. Otevřeně jste nám pověřili o svém soukromí a ukázali nám nový pohled na život. Já osobně bych se se všemi ráda znovu setkala.“ A od učitelů: „Workshop má větší přesah, než je jen hudební, čehož si v dnešní době nesmírně vážíme.“

ČHAVORENGE, MARTHA ISSOVÁ, ALICE NELLIS A PAVEL LIŠKA

V únoru 2017 byly děti z Čhavorenge opět v Praze a kromě samostatného koncertu ve zcela vyprodaném Švandově divadle vystoupily také v edukačním programu České filharmonie „Tučňáci v Rudolfinu“ s Pavlem Liškou podle scénáře Alice Nellis, která je okamžitě pozvala i na své červnové programy „Kdo se bojí České filharmonie“. Kromě Čhavorenge účinkoval také Denis Szalbot či neslyšící Zlatuše Kurcová.

Od moderátorky Marthy Issové přišel po červnových koncertech v Rudolfinu vzkaz:
„Už dlouho mě nic tak nenaplnilo pocitem štěstí jako ty tři koncerty. Jsem šťastná, že u toho můžu být a děkuju vám s Alicí (Nellis), že takové věci děláte. Je to důležitý, potřebný a krásný.“

ZAČÍNÁ PROJEKT CHRUDIM – MÝTO

Koncem února 2017 začal nový projekt na Chrudimsku a Vysokomýtsku – ve spolupráci Evropské unie, České filharmonie, z. s. MIRET a z. s. Šance pro Tebe. Cílí na místní romské děti, s nimiž pravidelně – týden co týden, podobně jako s dětmi ve Vsetíně – pracuje nejen umělecký tým Idy Kellarové, ale také lektoři a hudebníci České filharmonie.

Málokdo si dovede představit kus práce, který na sobě děti mohou odvést. Když jsou opravdu dobře vedené. A nejen v hudbě, ale především ve schopnosti soustředit se, pravidelně se něčemu věnovat, mít to jako prioritu...

Přesto to někomu „odvážnému“ nedalo a jednoho dne umístil za stěrač auta před zkušebnou anonymní vzkaz: „Kdybyste je místo zpívání raději vedli k tomu, ať chodí do školy.“

TURNÉ VSETÍN CHrudim VYSOKÉ MÝTO

Na konci června 2017 se děti z Čhavorenge a filharmonici vypravili za romskými dětmi z komunit, ve kterých do té doby probíhaly společné projekty, aby jejich první fázi završili společnými koncerty.

Ve všech místech se podařilo propojit romské a neromské publikum, hostem chrudimského koncertu byla veřejná ochránkyně lidských práv Anna Šabatová a také generální ředitel České filharmonie David Mareček, který řekl: „Jsme hrdí na děti ze sboru Čhavorenge za obrovský kus práce, který udělaly – Čhavorenge je dnes vlastně už sbor České filharmonie. Mám z toho velkou radost!“

LETNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA ROMANO DROM 2017

Od konce července do 21. srpna 2017 probíhala letní umělecká škola Romano drom, tentokrát v krásné přírodě na úpatí Hostýnských vrchů. Mimořádně náročná, mimořádně intenzivní, mimořádně krásná. Jako by se celý svět a celý život zkoncentroval do třech společných týdnů, které opět propojily romské děti a hudebníky České filharmonie.

Koncertovalo se v romském ghettu Poschla ve Vsetíně, na náměstí v Uherském Hradišti a v letním kině ve Valašském Meziříčí. Romano drom 2017 završilo natáčení cédéčka v pražském Rudolfinu. Hobojista České filharmonie Vladislav Borovka, který byl na Romano drom poprvé, pak napsal: „Všichni mi chybíte, ale uvnitř sebe vás stále mám, a to mne hřeje.“

Děti z Čhavorenge během Romano dromu psaly deníkové zápisy, ale také svá osobní vyznání, co pro ně znamená „černá hvězda“.

Nemohla jsem dospat. Začíná další Romano drom. Tentokrát spolu budeme víc jak tři týdny, protože kromě letního soustředění nás čeká i historický moment: natáčení prvního CD za doprovodu České filharmonie. (...) Po dlouhé cestě jsme přijeli do Vsetína a tam už nás čekaly Rolanda, Bára, Romana a Patricie a všichni společně jsme čekali na autobus, který jel až z Košic a vyzvedával ostatní děcka po Slovensku. Řidič Janko je už s námi tři roky, vozí nás, máme ho všichni moc rádi a už jsme se na něj těšili.

Autobus nás zavezl na hotel Rusava, kde se letošní Romano drom koná. Teta Ida, strejda Dežo, Oto, pan Petr a ostatní nás už čekali, objímali a s úsměvem a radostí nás všichni přivítali. Hotel Rusava leží v Hostýnských vrších, je tam moc krásná příroda. Ubytovali jsme se, dostali večeri, zavolali domů a potom už jsme se všichni sešli. Teta Ida nás srdečně přivítala a řekla všechna pravidla na Romano drom 2017; kdo je poruší, musí jet domů. Pravidla jsme všichni odsouhlasili, takže teď už bude na každém z nás, jestli dodržíme slovo.

Jsem ráda, že tu s vámi mohu být!

Natálie Hatinová

Černá hvězda je tajemství mého nitra. Vždy vycítí, když jsem šťastná nebo nešťastná. Černá hvězda pro mě znamená můj život na zemi. Svítí, pokud já žiju, a když zemřu, bude pořád svítit a zářit pro všechny. Je to hvězda, která nikdy nevyhasne.

Amelinka, 8

Černá hvězda je pro mě romská hvězda, která je vždy s námi. Hvězda, která nám ukazuje cestu, kterou máme jít. Je s námi tam, kde mají Romové největší sílu: tanec, zpěv a hudba. Něco, co všichni cítíme, ale nikdo nedokáže vysvětlit, co to je – to je podle mě černá hvězda.

Mario, 13

Mojí černou hvězdou jste Vy, teto Ido, protože jste mi dala naději, lásku a ukázala mi správnou cestu k lepšímu životu. Mám Vás moc rád a děkuji Vám za to.

Jeníček, 10

Na programu dne bylo hledání pokladu! Teta Ida nám vysvětlila pravidla a nařídila, že se nesmíme pohádat, ale řešit vše společně, že nemáme žádný úkol vzdávat, ale máme si navzájem pomáhat, starat se o nejmenší a hlavně nevracet se bez pokladu!

Nejdříve jsme si měli stoupnout do kruhu a beze slova se podívat do očí druhého a komunikovat s ním. Nesměli jsme nikoho vynechat. Bylo ticho a každý promlouval očima. Potom jsme po jednom procházeli přes kanál, ve kterém byla voda. Měla jsem úplně mokré nohy a byla jsem špinavá. V lese jsme si všichni pomáhali a kluci nám byli velkou oporou. Bylo to úžasné, toto je pro mě rodina.

Potom následovala úloha přenést každého člověka přes pavučinu, která byla usoukaná z provazu. Bála jsem se, že to nedáme, ale naopak jsme to zvládli velmi dobře. Další super úloha spočívala v tom, že jsme měli dva listy. V jednom z nich jsme měli indicie na vylustění hesla a v druhém byl vzkaz pro Katrinu. Katrin je hluchoněmá, a jak si to přečetla, nemohla nám říct, co měla, a my jí nerozuměli, a tak jsme šli na další úlohu, kde bylo napsané, že ten list si můžeme přečíst jen tehdy, když nám Katrin dá instrukci. Tak jsme se museli vrátit. Katrina nám to nemohla říct ani znakovou řečí, ani nijak jinak, ale nakonec nám to ukázala.

Potom jsme měli poslední úkol. Luštili jsme šifru. Podařilo se nám ji vylustit a s nadšením jsme běželi k pokladu. Našli jsme ho u ohniště pod dřevem. Bylo to neuvěřitelné.

U hotelu nás už čekala teta Ida se všema a vítali nás, my jsme měli obrovskou radost a jen jsme křičeli radostí, že máme poklad: velkou dřevěnou truhlici plnou dobrot.

Vanesa Balážová

Černá hvězda pro mě znamená vášně k hudbě, kterou nechci nikdy ztratit. A taky sílu lásky, kterou vyjadřuje tanec a zpěv z romského srdce. Doprovází mě trnitou cestou i celým životem. Černá hvězda svítí, když jsme tu. Když jsme smutní, pláčeme, smějeme se, zpíváme a jsme šťastní.

Jožka, 14

Černá hvězda je pro mě to, co nemohu vidět, ale jen cítit. Je ve mně vždy, ale já se musím starat, aby svítila. Svítí tehdy, když poslouchám své srdce. Není tak těžké ji najít, když mám kolem sebe lidi, kteří mi ukážou cestu. Ale o hodně těžší je znovu ji neztratit.

Julia, 18

Nevím, jestli černá hvězda existuje, ale něco mi říká, že ano, i když jsem ji nikdy neviděla. Myslím si, že ta hvězda je něco jako náš strážce, který je vždycky s námi, když pláčeme nebo když jsme šťastní. Nebo když nám někdo zemře, nebo když se cítíme osamělí, nebo když jsme všichni spolu pohromadě jako třeba my – Čhavorenge. Chci tím říct, že ta hvězda svítí, když vyjadřujeme svoji lásku a city.

Karolína, 12

V pět hodin odpoledne jsme měli přednášku paní Věry Sosnarové. Byl to její skutečný, velmi těžký příběh. Hned po válce ji Rusové s maminkou a se sestrou odvěkli na Sibiř. Tam ji týrali, znásilňovali a dělali jí strašné věci, ale i přesto všechno měla naději, že se vrátí do své rodné zemi, protože ji moc milovala! Paní Sosnarová nikdy od nikoho nedostala lásku, a právě proto bychom si měli vážit toho, že máme kolem sebe lidi, kterým na nás záleží a mají nás rádi. Na tuto ženu nikdy nezapomenu!

Večer jsme měli přednášku s Mižem o holokaustu! Z jídelny jsme se všichni s pláčem odebrali do sálu, kde hrála velmi smutná píseň. Když jsme všichni vešli dovnitř, sedli jsme si, byli potichu a plakali. Když Mižu začal vyprávět o Romech, jak žili předtím a jak se lidé chovali k Romům, bylo to hrozné. Jak brali dospělé i děti do koncentračních táborů a jak je tam týrali a zabíjeli. Jak dělali hrůzné pokusy na dětech. Bylo to strašné! Každý z nás potom zapálil svíčku jako vzpomínku na Romy, kteří zahynuli za války.

Byli jsme všichni potichu...

Míša Cibulová

Černá hvězda pro mě znamená lásku. Lásku k mým rodičům a k Čhavorenge. Nechci nikdy ztratit svoje rodiče ani rodinu, jako jste vy. Moc si vás vážím, mám vás ráda. Černou hvězdu musíme všichni opatrovat, aby nikdy nevyhasla.

Melisa, 12

Černá hvězda je v každém z nás. Černá hvězda pro mě znamená určitý směr života a je pro mě nadějí, že i my Romové můžeme něco dokázat. Nikdy jsem o černé hvězdě nepřemýšlel ani ji necítil až do doby, kdy jsem vstoupil mezi vás. Černá hvězda mě inspirovala k tomu, abych otevřel svou mysl a srdce novému a lepšímu životu. Černá hvězda jsou pro někoho pouhá slova, ale pro mě se v černé hvězdě odráží můj skutečný život.

Kevin, 16

Černá hvězda je světlem mého života. Když jsem přijel na první tábor, myslel jsem, že tam budu sám, ale když jsem se s vámi setkal, uvědomil jsem si, že sám už nikdy nebudu. Teto Ido, Vy jste moje druhá máma, bez Vás neumím dýchat. Když se mě doma děti ptaly, proč sem jedu, tak jsem jim řekl, že nechci být v osadě, ale chci vidět svět a chci být vzdělaný. Chci žít jako člověk a mít lepší život. A ujo Dežo je můj druhý otec. Můj otec mě nenaučil bohužel nic, ale ujo Dežo mě naučil hodně. Děkuju! Čhavorenge, nechci vás nikdy ztratit, protože jste moji bratři a sestry. Jste moje černá hvězda, která pořád svítí, i když nejsme spolu.

Patrik, 14

V malém sále měli přednášku členové Čhavorenge. Vanesa, Mario, Fany a Julia. První byla Vanesa. Její příběh mě velice dojal a cítila jsem v tu chvíli s ní. Vanesa měla těžký život. Když skončila, všichni jsme ji objali. Jako druhý mluvil Mario. Jeho příběh byl také dojemný a těžký. Myslím, že je to silný chlapec. Když na sobě bude pracovat, tak toho v životě hodně dosáhne a splní si své sny. Jako třetí přednášel Fany, který také neměl lehký život. Myslím si, že je to člověk, který má srdce na správném místě. Jako poslední byla Julia. Její příběh byl velice silný a zajímavý. Když začala vyprávět, měla jsem v očích slzy. Jako maličká holčička ztratila svojí mámu, což mě mrzí. Julia je člověk, který si zaslouží všechno štěstí světa. Jsem ráda, že jsem vás všechny mohla poznat. Příběhy byly velice silné a moc jsem si z toho vzala. Děkuju vám!

Rolanda Tulejová

Když si představuji černou hvězdu, mám slzy v očích, protože v ní vidím svoji rodinu a vás všechny, Čhavorenge. U nás v osadě máme krásné nebe plné hvězd. Mezi nimi mám jednu krásnou velkou černou hvězdu. Když je mi smutno, ležím v trávě večer a všechny vás vidím a cítím vedle sebe, a najednou nejsem sám...

Tomáš, 15

Černá hvězda pro mě znamená světlo, které když nejvíc potřebuju, tak se mi ukáže a dává mi najevo, že všechno zvládnou. Je to světlo, které mě bude doprovázet do konce mého života. Říká mi také, že když chci v životě něčeho dosáhnout, musím na sobě pracovat. Svítí pro mě vždy! Jen se potřebuji otevřít, být sama sebou a věřit.

Natalie, 14

Černá hvězda jste pro mě vy. Všichni. V každém z vás vidím černou hvězdu. Vaše krásné oči jsou černé hvězdy a vaše krásná otevřená romská srdce jsou pro mě překrásné černé hvězdy. Vaše životní příběhy a osudy jsou pro mě černé hvězdy. Vy, Čhavorenge, když se spojíte, jste jedna velikánská černá hvězda, která svítí a září. A všichni ji cítí, protože je plná citu a lásky. Jste celý svět, celý vesmír.

Teta Ida

NATÁČENÍ CÉDÉČKA S ČESKOU FILHARMONIÍ

Dvořákovou síní Rudolfiny zní píseň „Šun Devloro“, v překladu z romštiny do češtiny znamenají slova „Slyš, Bože“. Píseň Desideria Duždy zpívají děti z Čhavorenge, doprovázejí hudebníci České filharmonie pod taktovkou Marka Ivanoviče. Je 20. srpna 2017. Pátým dnem vzniká první cédéčko čtyřiceti romských dětí z desítek míst České i Slovenské republiky. Mladí zpěváci jsou fantastičtí: pozorní, soustředění, i když už padají únavou, pořád mají nové zdroje energie.

„Šun Devloro“ měl dirigovat Jiří Bělohlávek, pod jehož taktovkou děti z Čhavorenge zpívaly na Hradčanském náměstí na open-air koncertu 2015. „Šun Devloro“ je také kusem životního příběhu Idy Kellarové. Je to píseň o tatínkovi, který z tohoto světa odešel, ale nelze na něj zapomenout. Nikdy. Ani jediný den. „Šun Devloro, he tu miro dadoro. Le man peha, le man peha!“ – „Slyš, Bože, i ty, tatínku. Vezmi mě s sebou, s sebou...“ V paměti Dvořákovy síně zůstane už tato píseň Desideria Duždy navždy. Vedle všech Dvořáků, Smetanů, Janáčků, Beethovenů, Mahlerů...

KONCERT V BRATISLAVĚ

Nabitou sezónou Čhavorenge a českých filharmoniků uzavřel koncert v listopadu 2017 v sále bratislavské Staré tržnice. I tam děti provázela jejich černá hvězda.

Černá hvězda pro mě znamená smysl života, protože ke mně promlouvá a ukazuje mi směr. Černá hvězda není kolem nás, ale v nás a je to naše srdce. Černá hvězda je něco, co se těžko popisuje slovy, ale lehko se dá cítit. Například já zažila černou hvězdu, když jsme měli dýchací cvičení s tetou Idou, otevřela jsem se a našla poklad, to byl důkaz toho, že city a otevřenost jsou důležitější než jakákoli slova.

Monika Středová, 13

Černá hvězda je symbol mého srdce, které bije pro vás, moje Čhavorenge, a nechci vás nikdy ztratit, protože bych ztratil i svoje srdce a svoji černou hvězdu. Černá hvězda je i naše romství, naše kultura, naše bolest a smutek, naše prokletí a dary, naše svoboda a zároveň velké nepochopení. Dokud černá hvězda bude zářit, zůstane nám naděje.

Pavel, 13

Z celého srdce děkujeme za podporu a spolupráci:
U. S. Embassy Prague,
Šanci pro Tebe, z. s.,
a Nadačnímu fondu Pomozte dětem.

Romano drom 2017
© Česká filharmonie a MIRET, z. s.

Koncepce a texty členové Čhavorenge, Ida Kellarová a Petr Kadlec
Autoři fotografií: Viet Dinh, Kurt Neubauer, Oto Bunda, Petra Hajská,
Petr Kadlec, Juraj Bartoš a Zdenko Hanout.

www.miret.cz
www.ceskafilharmonie.cz
www.romanodrom.cz

